

Ett särskilt begåvat Sverige

Riksförbundet för särskild begåvnings
prioriteringar för Sverige



För barn som tänker snabbare än skolan hinner med.

Sverige har länge talat om en skola för alla. Men för de barn och unga som lär sig snabbare, tänker djupare och känner starkare än sina jämnåriga, blir skolan ofta något helt annat än en plats för utveckling – den blir en plats där de lär sig vänta, hålla tillbaka och anpassa sig.

De särskilt begåvade barnen finns i alla klassrum, i alla kommuner och i alla socioekonomiska grupper. Ändå är deras behov ofta osynliga. När deras potential inte möts med rätt stöd och utmaning förlorar vi inte bara en individ – vi förlorar framtida innovation, kreativitet och ledarskap.

Det handlar inte om elitism. Det handlar om en skola för alla.

Skollagen lovar alla barn en undervisning som stimulerar och utvecklar dem efter deras förmåga. Men i praktiken saknas strukturer, kompetens och ansvar för att det löftet ska hållas. Resultatet är barn som tappar lusten att lära, som blir hemmasittare, som mår dåligt – för att vi inte förstod att även den som lär snabbt behöver stöd.

Det här dokumentet är vårt manifest för förändring.

Vi vill stärka rättigheterna, lyfta kompetensen och säkra stimulansen – tre nycklar för att skapa en skola där även särskilt begåvade barn får växa, må bra och bidra. Först då kan vi på riktigt säga att vi har en skola för alla.



1. Stärk rättigheterna

och sluta svika

2. Lyft kompetensen

och sluta kväva

3. Säkra stimulansen

och sluta förvara



Om särskild begåvning

Särskild begåvning handlar om barn och unga med en kognitiv förmåga långt över det förväntade för sin ålder. Enligt Skolverket gäller det ungefär fem procent av eleverna – minst ett barn i varje klass.

Det handlar inte om prestation, utan om potential – att förstå snabbt, tänka djupt och se samband på ovanliga sätt. Många visar tidigt stark nyfikenhet och rättvisekänsla, men får svårt att trivas i undervisning som går för långsamt eller upprepar sådant de redan kan. Utveckling och stimulans är ett grundläggande behov som är tätt sammanlänkat med deras mående.

Särskild begåvning är inte en diagnos och kräver inte testning. Det viktiga är att vuxna ser signalerna och anpassar undervisningen så att barnet får stimulans och utveckling på rätt nivå.

I flera andra länder – som Nederländerna, Sydkorea och Luxemburg, samt delstatliga initiativ i Tyskland, USA och Australien – finns nationella strategier och kompetenscenter för dessa elever. Sverige har samma mål i skollagen, men saknar strukturerna för att uppfylla det.

Att uppmärksamma särskild begåvning handlar inte om något nytt utan om att göra skolans löfte om en skola för alla till verklighet.



1. Stärk rättigheterna och sluta svika

Trots att skollagen tydligt säger att elever som når målen med lätthet ska ges ledning och stimulans för att nå längre, saknas det i praktiken garantier för särskilt begåvade elever. De har ingen rätt till acceleration, berikning eller åtgärdsprogram och det saknas konsekvenser för skolor och huvudmän när skollagen inte uppfylls. Beslut drar ut på tiden, insatser blir godtyckliga – barnens skolgång blir personberoende och kräver tur för att träffa rätt pedagog. Det kostar: oro, uttråkning, frånvaro och psykisk ohälsa.

När rättigheterna stärks blir vägen tydlig och snabb. Eleven möts på sin nivå i rätt tempo, undervisningen planeras och prioriteras. Rektorer och lärare har kompetens och mandat att agera, elevhälsan följer upp och vårdnadshavare slipper vara projektledare. Skolan tar ansvaret, inte barnet. Då växer motivation, närvaro och välmående.

Det är så vi slutar svika våra barn.



1. Stärk rättigheterna och sluta svika

RFSB ser behov av:

- **Rätt till rätt årskurs** – Skyldighet att bereda plats i högre årskurs oavsett ålder
- **Stimulans- och utvecklingsplan** – Krav på motsvarande åtgärdsprogram för den som inte når sin potential
- **Anmälningrätt** – Att kunna få sin sak prövad, säkerställ en prövandeinstans när skolor inte uppfyller skollagen



2. Lyft kompetensen och sluta kväva

Utan rätt glasögon missförstår skolan signalerna. Snabb förståelse kallas "otålighet", följdfrågor blir "ifrågasättande" och ständig repetition ersätter verklig utmaning. Eleverna lär sig att hålla tillbaka, sänker sin nivå för att passa in och mår allt sämre. För de som också har NPF blir missförstånden dubbla – begåvningen skymtas inte och stödet träffar fel. När undervisningen inte differentieras kvävs nyfikenheten och potential går förlorad.

När kompetensen lyfts i hela kedjan förändras vardagen. Personal känner igen tecken tidigt, kan kartlägga och nivåanpassa undervisningen, variera tempo och ge fördjupning som planeras. Rektorer vågar organisera för nivå och utvecklingstakt, elevhälsan arbetar förebyggande. Då slipper vårdnadshavare vara projektledare och kan fokusera på att vara förälder. Förmåga möts med höga, hållbara förväntningar och elevernas lust att lära får syre.

Det är så vi slutar kväva våra barn.



2. Lyft kompetensen och sluta kväva

RFSB ser behov av:

- **Obligatoriskt inom utbildningen** – Kunskap om särskild begåvning och arbetssätt behöver ingå i utbildning till lärare, rektorer, elevhälsa med flera
- **Nationellt kompetenscenter** – sprid kunskap och beprövad erfarenhet till fler t.ex. via en skolmyndighet
- **En ansvarig per skola och per huvudman** – bygg in kompetensen i organisationen och säkerställ fortbildning genom en ansvarig på rätt plats
- **Nationell kunskapssatsning** – höj lägstanivån i skolsverige



3. Säkra stimulansen och sluta förvara

Likvärdighet är inte samma sak som lika för alla – utan istället rätt nivå för var och en. I dag parkeras många särskilt begåvade barn: de lyssnar på genomgångar de redan kan, får ”hjälpa de andra så länge” eller ”belönas” med ett extrablad med ytterligare uppgifter av samma sort. Tempo, komplexitet och djup matchar inte deras förmåga. Följden blir stagnation, ensamhet och tappad motivation. En del börjar tvivla på sig själva och på skolan. De här eleverna finns i alla grupper – oavsett kön, bakgrund eller funktionsvariation. Istället för lärande så blir skolan enbart förvaring.

När stimulansen säkras blir lärandet levande. När undervisningen differentieras kan tempot höjas och eleven kan accelerera i enstaka ämnen eller bredare. Tidig upptäckt gör att stödet kommer innan lusten försvinner, och strukturer som nivågrupper eller berikningsdagar ger både utmaning och sammanhang. Rektor organiserar, läraren har stöd och eleven möter likasinnade utan att lämnas ensam. Då ökar närvaro, välmående och resultat.

Det är så vi slutar förvara våra barn.



3. Säkra stimulansen och sluta förvara

RFSB ser behov av:

- **Tidig upptäckt** – Identifiering sker tidigt och systematiskt via BVC och förskola
- **Systematisk identifiering** – säkra barnens behov genom kontinuerlig uppföljning i skolan, tex i samband med läsa-skriva-räkna-garantins screening
- **Särskild stimulans** – En skolkultur med incitament där det är lika självklart att utmana särbegåvade som att stödja de med svårigheter
- **Möjliggör egna skolor** – Ibland räcker inte förutsättningarna i den ordinarie undervisningen, därför behövs egna skolor, grupper och kontinuerliga berikningsdagar



Om RFSB – Riksförbundet för särskild begåvning

RFSB är en ideell och politiskt obunden organisation som arbetar för att barn, unga och vuxna med särskild begåvning ska få förståelse, stöd och stimulans i hela utbildningskedjan och samhället.

Vi samlar medlemmar, föräldrar, pedagoger, forskare och beslutsfattare som vill bidra till ett Sverige där särskild begåvning ses som en tillgång – inte ett problem. Genom att sprida kunskap, påverka politik och bygga nätverk driver vi på utvecklingen mot en skola som möter alla barn där de är.

Det är så vi bygger ett särskilt begåvat Sverige.

Läs mer om vårt arbete, aktuella projekt och medlemskap på www.rfsb.se





Riksförbundet för Särskild begåvning

Hemsida: rfsb.se

Kontakt: info@rfsb.se